

In de ban van de koning ?

Een verkennend survey-onderzoek naar de structuur van de attitudes van Vlaamse scholieren tegenover de monarchie

Bart MADDENS

Docent politieke wetenschappen aan de Afdeling Politologie van de Katholieke Universiteit Leuven

Jan TOMMISSEN, Dieter VANHEE, Wouter VAN MIERLOO en Karolien WEEKERS

Licentiaatstudenten politieke wetenschappen aan de Katholieke Universiteit Leuven

I. Inleiding¹

Opiniepeilingen vormen een cruciaal element in zowel de berichtgeving over de monarchie als het publieke discours daaromtrent. In de media wordt constant uitgepakt met de resultaten van commerciële enquêtes, waaruit meestal blijkt dat het overgrote deel van de bevolking koningsgezind is en het koningshuis een aanzienlijke populariteit geniet. In het publieke debat over de monarchie zijn het dan ook steevast de voorstanders die verwijzen naar die opiniepeilingen. De populariteit van het koningshuis, zoals die vooral in commerciële surveys tot uiting komt, vormt bovendien een belangrijke ontradende factor voor de politieke partijen om de monarchie ter discussie te stellen². De peilingen kunnen bijgevolg beschouwd worden als een alternatief legitimatiemechanisme, ter vervanging van een verkiezing van het staatshoofd.

Gegeven die essentiële rol van opiniepeilingen is het in zekere zin vreemd dat er niet echt een wetenschappelijke pendant bestaat voor de commerciële monarchie-enquêtes. Althans in België bestaan er nauwelijks wetenschappelijke studies over de attitude ten aanzien van de monarchie en in de grote survey-onderzoeken zijn vragen daarover uiterst schaars. Dit wetenschappelijke stilzwijgen heeft verschillende oorzaken. Enerzijds gaat men er, voortgaand op de resultaten van de resem commerciële peilingen, wellicht van uit dat nog maar eens aantonen hoe koningsgezind de burgers zijn gelijkstaat met het intrappen van een open deur. Items die enkel een brede consensus registreren en bijgevolg een gering discriminerend

¹ Dit artikel kwam tot stand in het kader van het seminarie politologie in de eerste licentie politieke wetenschappen van de K.U.Leuven.

² M. VAN DEN WIJNGAERT, De toekomst van de monarchie – de monarchie van de toekomst, in: *Ons Erfdeel*, 2001, 44, 2, p.177.

vermogen hebben worden doorgaans gemeden door survey-onderzoekers³. Een meer fundamentele verklaring is dat de monarchie niet echt wordt beschouwd als een respectabel voorwerp van sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Net zoals de meeste intellectuelen vertonen sociale wetenschappers een schouderophalende attitude ten aanzien van het koningshuis. De monarchie lijkt overwegend te worden beschouwd als een vorm van onschuldig volksvermaak met een geringe maatschappelijke en politieke relevantie, veeleer dan een wetenschappelijk te onderzoeken 'probleem'⁴.

Het gevolg is natuurlijk dat de kennis over de houding van de burgers ten aanzien van de monarchie relatief beperkt is. We weten wel dat de meeste burgers voorstander zijn van de monarchie, maar niet of nauwelijks wat hen daartoe motiveert. Het is ook volstrekt onduidelijk hoe de attitude tegenover de monarchie gestructureerd is en in hoeverre daarbij een onderscheid dient te worden gemaakt tussen verschillende dimensies. Tenslotte, en niet het minst, tasten we grotendeels in het duister omtrent de samenhang tussen de houding tegenover de monarchie en de andere politieke attitudes van de Belgen.

Vooraf dat laatste aspect vormt een belangrijk discussiepunt in de schaarse en voornamelijk Angelsaksische literatuur over het thema. De centrale vraag daarbij is in hoeverre de gehechtheid aan de monarchie als apolitieke instantie een factor is die de steun voor het politieke systeem in de hand werkt. Volgens de negentiende eeuwse economist en essayist Walter Bagehot, die kan worden beschouwd als de grondlegger van de moderne parlementaire monarchie, vormt precies die band de voornaamste reden om de monarchie in stand te houden. Centraal in Bagehot's benadering is het onderscheid tussen de 'efficiënte' en de 'waardige' ('dignified') componenten van de Grondwet. Terwijl de 'efficiënte' onderdelen de werking van het politieke systeem regelen zijn de 'waardige' onderdelen, waaronder de monarchie, er louter op gericht om de bevolking ontzag en eerbied in te boezemen voor de politieke instellingen. Bij de geschoolde en politiek geïnteresseerde burgers is de steun voor de instellingen gebaseerd op een rationeel inzicht in het functioneren ervan. De grote massa van ongeschoolde burgers daarentegen is gefixeerd op de figuur van de monarch en leeft in de waan dat die het land effectief regeert. Het is aan het gezag van de vorst dat de politieke beslissingen hun legitimiteit ontlent, aldus Bagehot⁵.

In één opzicht is dit model alvast niet meer van toepassing. Uit empirisch onderzoek in Groot-Brittannië en België blijkt dat het overgrote deel van de burgers zich

³ Zie hierover : M. BILLIG, *Talking of the Royal Family*. Londen, Routledge, 1992, pp.19-20.

⁴ T. NAIRN, *The Enchanted Glass. Britain and its Monarchy*. Second Edition. Londen, Vintage, 1994, pp.103-115; M. BILLIG, *Talking of the Royal Family, o.c.*, pp.1-3.

⁵ W. BAGEHOT, *The English Constitution*. Oxford, Oxford University Press, 1968 (eerste editie : 1867), pp.1-9; 30-50.

wel degelijk realiseert dat de monarch nauwelijks politieke macht heeft⁶. Bij kinderen leeft nog wel de overtuiging dat de monarch effectief het land regeert. Pas vanaf 11-12 jaar begint men een meer realistische kijk te krijgen op het politieke gebeuren⁷. Maar ook al wordt de monarchie als machteloos gepercipieerd, dan nog kan die legitimerende factor zijn. Zo argumenteren Shils en Young⁸ in hun analyse van de kroningsceremonie van koningin Elisabeth II dat de monarchie fungeert als een soort afweermechanisme tegen de agressiviteit die voortvloeit uit de verplichting voor de burger om zich te onderwerpen aan de waarden en de normen in de maatschappij. Precies door zijn of haar machteloosheid en politieke neutraliteit is de monarch immuun voor die agressiviteit, die zich dan ook vooral tot de politieke gezagsdragers richt. Maar tegelijkertijd – en dit is essentieel – creëert de monarchie, dankzij die ongecontesteerde positie, een moreel samenhangingsgevoel waardoor de agressiviteit wordt afgezwakt en het antagonisme tussen de politieke leiders en de massa verkleint.

Shils en Young's visie is evenwel controversieel en werd onder meer gecontesteerd door Birnbaum⁹, die de auteurs verwijt geen empirische bewijsvoering te leveren en de maatschappelijke rol en de betekenis van de monarchie sterk te overschatten. Volgens Birnbaum behoort de monarchie eerder tot de wereld van het massalentertainment en is de impact ervan op de politieke opinievorming beperkt.

Nochtans blijkt er wel enige empirische grond te bestaan voor de stelling dat er een verband is tussen de houding tegenover de monarchie en de steun voor het politieke systeem. Rose en Kavanagh tonen aan dat monarchisten positiever staan tegenover het Britse politieke systeem en bovendien een grotere bereidheid vertonen om de wetten na te leven¹⁰. Ook in Vlaanderen blijken koningsgezinden meer tevreden te zijn over de wijze waarop de politiek en de democratie werkt. Bovendien hebben ze meer vertrouwen in de politieke gezagsdragers¹¹. Daartegenover staat dat Blumler *et al.*, die zich op een groter aantal items baseren om de koningsgezindheid te meten, geen significant verband vinden tussen de koningsge-

⁶ R. ROSE en D. KAVANAGH, *The Monarchy in Contemporary Political Culture*, in : *Comparative Politics*, 1976, 8, 4, pp.551; W. DEWACHTER en E. DAS, *Politiek in België. Geprofileerde machtsverhoudingen*. Leuven, Acco, 1991, p.157; B. MADDENS, *De monarchie en de publieke opinie in België. Resultaten van de IAO-enquête van juni 1990*. Ongepubliceerd rapport. Leuven, Afdeling Politologie, 1990, pp. 59-61.

⁷ F. GREENSTEIN, V. HERMAN, R.N. STRADLING en E. ZUREIK, *The Child's Conception of the Queen and the Prime Minister*, in : *British Journal of Political Science*, 1974, July, pp.257-285.

⁸ E. SHILS en M. YOUNG, *The Meaning of the Coronation*, in : *The Sociological Review*, 1953, 1, pp.68-81.

⁹ N. BIRNBAUM, *Monarchs and Sociologists. A Reply to Professor Shils and Mr. Young*, in : *The Sociological Review*, 1955, 3, pp.5-23.

¹⁰ R. ROSE en D. KAVANAGH, *The Monarchy in Contemporary Political Culture*, o.c., p.560-561.

¹¹ B. MADDENS en J. BILLIET, *The Monarchy as a Factor of Political Support. The Impact of the 1999 Royal Wedding in Flanders/Belgium*, in : *Acta Politica* (in druk).

zindheid en het vertrouwen in het politieke systeem of in de politieke gezagsdragers¹².

Een tweede discussiepunt in de monarchie-literatuur betreft de precieze aard van de koningsgezindheid. Bagehot beschrijft de attitude van de massa ten aanzien van de monarch als een houding van kritiekloze verering en eerbied ('deference'). In dezelfde lijn ligt de hypothese van Rose en Kavanagh dat de gehechtheid aan de monarchie doorgaans samengaat met een eerbiedige houding tegenover gezagsdragers in het algemeen, wat zou impliceren dat koningsgezinden naar een autoritaristische houding neigen. De auteurs vinden steun voor hun hypothese in het feit dat royalisten positiever staan tegenover de stelling dat sommige mensen geboren zijn om leiding te geven. Maar anderzijds blijkt zich dit niet te vertalen in een grotere tendens om zich te onderwerpen aan morele normen¹³. Blumler *et al.* vinden eveneens een verband tussen koningsgezindheid en eerbied voor gezag in het algemeen¹⁴. En ook in Vlaanderen blijkt de kans op een koningsgezinde houding significant toe te nemen naarmate men er meer autoritaristische denkbeelden op na houdt¹⁵. Hierbij rijst de vraag in hoeverre de 'autoritaristische' royalist er ook ondemocratische opvattingen op nahoudt in die zin dat hij of zij zich liever zou onderwerpen aan het gezag van een erfelijk monarch dan aan dat van de democratisch verkozen politici. De eerder vermelde vaststelling dat koningsgezindheid ook samenvalt met een positieve attitude tegenover de democratie doet vermoeden van niet, maar expliciet onderzoek hieromtrent is niet voorhanden.

Anderzijds is het nog maar zeer de vraag of koningsgezindheid zonder meer gelijk staat met kritiekloze eerbied voor de monarch. Op basis van een kwalitatief conversatie-onderzoek toont Billig aan dat royalisme vaak hand in hand gaat met een spottende en cynisch-afstandelijke attitude ten aanzien van de monarchie. In Billig's ogen is dit voor de gewone man of vrouw een manier om in het reine te komen met de brede kloof die gaapt tussen zijn of haar alledaagse bestaan en het geprivilegieerde en buitengewone leven dat de *royals* leiden¹⁶. Een soortgelijke ambivalentie komt ook tot uiting in het eerder vermelde survey-onderzoek van Blumler *et al.*. De burgers vergapen zich graag aan de grandeur van de monarchie, maar nemen er tegelijkertijd aanstoot aan dat de monarch zich niet 'gewoon' genoeg gedraagt. Ze zijn gek van een monarch die waardigheid uitstraalt en gehuld is in mysteries, maar hebben het er tegelijkertijd moeilijk mee dat hij of zij ontoegankelijk is en te weinig 'onder het volk' komt...¹⁷

¹² J.G. BLUMLER, J.R. BROWN, A.J. EWBANK en T.J. NOSSITER, Attitudes to the Monarchy. Their Structure and Development during a Ceremonial Occasion, in : *Political Studies*, 1971, 19, 2, pp.161-162.

¹³ R. ROSE en D. KAVANAGH, The Monarchy and Contemporary Political Culture, *o.c.*, p.565-566.

¹⁴ J.G. BLUMLER *et al.*, Attitudes to the Monarchy, *o.c.*, p.162.

¹⁵ B. MADDENS en J. BILLIET, The Monarchy as a Factor of Political Support, *o.c.*.

¹⁶ M. BILLIG, *Talking of the Royal Family*, *o.c.*, pp.13-14.

¹⁷ J.G. BLUMLER *et al.*, Attitudes to the Monarchy, *o.c.*, p.158.

Een derde belangrijke focus van het monarchie-onderzoek betreft de perceptie en de impact van het politieke profiel van de monarch. Volgens Bagehot kan de monarch zijn of haar legitimerende maar vervullen in de mate hij of zij boven de partijpolitieke tegenstellingen staat en ook als dusdanig wordt gepercipieerd door de bevolking. Onderzoek in Groot-Brittannië en België wijst evenwel uit dat de monarch toch niet helemaal immuun is voor partijpolitieke tegenstellingen. In de jaren zeventig was 70 % van de Britten van mening dat de koningin sympathiseerde met de *conservatives*, terwijl slechts 4 % in haar een *Labour*-kiezer zag en 15 % niet wenste te antwoorden op de vraag¹⁸. Uit de Belgische monarchie-enquête van 1990 bleek dat de toenmalige koning Boudewijn door 74.2 % van de bevolking als een christen-democraat werd beschouwd, terwijl slechts 11.1 % weigerde te antwoorden op de vraag¹⁹. Blijkbaar hebben de meeste burgers er geen moeite mee om een partijpolitiek etiket te kleven op de monarch, en bestaat er over dat etiket een ruime consensus.

Dit gegeven doet de vraag rijzen in welke mate de koningsgezindheid mee wordt bepaald door het politieke profiel van de monarch. Voornamelijk sinds de tweede wereldoorlog heeft het Belgische koningshuis een uitgesproken katholiek profiel, wat zich politiek vertaalt in een ethisch-conservatieve opstelling. Dit kwam het scherpst tot uiting in 1990, toen koning Boudewijn de abortuswet weigerde te tekenen en daarmee een grondwettelijke crisis uitlokte. Wellicht mede als gevolg daarvan blijken kerkelijke en ethisch-conservatieve burgers beduidend koningsgezinder²⁰. In tweede instantie vormt de Belgische monarchie, als symbool bij uitstak van de nationale eenheid, een belangrijk tegenwicht voor het autonomiestreven van de deelgebieden. Alhoewel hij er lange tijd sceptisch tegenover stond heeft koning Boudewijn zich in de jaren tachtig uiteindelijk neergelegd bij het federaliseringsproces²¹. Maar tegelijkertijd laten hij en zijn opvolger geen kans voorbijgaan om «open of verdoken» separatistische tendensen krachtig te veroordelen en om politici te kapitelen die de Vlaamse/Waalse tegenstellingen op de spits willen drijven²². Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat de steun voor de monarchie significant afneemt bij burgers die zich meer met Vlaanderen identificeren en voorstander zijn van meer Vlaamse autonomie²³.

¹⁸ R. ROSE en D. KAVANAGH, *The Monarchy and Contemporary Political Culture, o.c.*, p.551.

¹⁹ B. MADDENS, *De monarchie en de publieke opinie in België, 1990, o.c.*, pp. 104-109.

²⁰ B. MADDENS en J. BILLIET, *The Monarchy as a Factor of Political Support, o.c.*.

²¹ E. GERARD, *Koning Boudewijn, de regering en de binnenlandse politiek*, in : C. KONINCKX en P. LEFEVRE (red.), *Boudewijn, een koning en zijn tijd*. Tielt, Lannoo, 1998, pp.114-135; M. VAN DEN WIJNGAERT, L. BEULLENS en D. BRANTS, *België en zijn koningen. Monarchie en macht*. Antwerpen, Baarn, 2000, pp.143-147.

²² B. MADDENS en K. VANDEN BERGHE, *The Identity Politics of Multicultural Nationalism. A Comparison between the Regular Public Addresses of the Belgian and the Spanish Monarchs (1990-2000)*, in : *European Journal of Political Research* (in druk).

²³ B. MADDENS, *De monarchie en de publieke opinie in België*, in : *Res Publica*, 1991, 33, 1, pp. 141-143; B. MADDENS en J. BILLIET, *The Monarchy as a Factor of Political Support, o.c.*.

Tenslotte heeft de monarchie zich nog in een derde opzicht politiek geprofileerd gedurende de jongste jaren. In de koninklijke toespraken wordt België in toenevende mate afgeschilderd als een multiculturele natie, die model kan staan voor zowel andere cultureel verdeelde landen als voor de Europese Unie. Dit concept van multiculturalisme betreft zowel de verhouding tussen Vlamingen en Walen als tussen autochtone en allochtone Belgen. Beide monarchen hebben bovendien al verschillende keren krachtig gepleit voor de integratie van migranten en tegen racisme en onverdraagzaamheid²⁴. Ook het feit dat de monarch weigert om na de verkiezingen politici van het Vlaams Blok te consulteren is op zich een niet mis te verstane politieke stellingname. De impact van dit anti-racistische profiel lijkt echter beperkt. Zoals kon worden verwacht daalt de steun voor de monarchie bij burgers die negatief staan ten opzichte van migranten, maar dit effect is relatief klein en weinig consistent aangezien het beperkt blijft tot de houding tegenover de koning als persoon²⁵. Vlaams Blok-kiezers blijken wel iets minder koningsgezind dan gemiddeld²⁶, maar ook dit effect is al bij al beperkt rekening houdend met het feit dat de Vlaams Blok-aanhangers meer dan één reden hebben om zich tegen de monarchie te keren.

In wat volgt proberen we een aantal van de hoger vermelde onderzoeksvragen te beantwoorden op basis van een enquête bij Vlaamse laatstejaarscholieren. In eerste instantie gaan we na in hoeverre het zinvol is om een onderscheid te maken tussen verschillende dimensies van koningsgezindheid. Het feit dat het onderzoek specifiek is toegespitst op koningsgezindheid laat ons toe om dit te doen op basis van een uitzonderlijk groot aantal items. Daarna onderzoeken we de samenhang tussen de koningsgezindheid en een aantal achtergrondkenmerken en politieke houdingen van de scholieren. Wat laatstgenoemd aspect betreft worden meer bepaald de hypothesen getoetst dat de burgers die positief staan tegenover de monarchie meer vertrouwen hebben in de politieke instellingen en naar een autoritaristische houding neigen. Daarnaast wordt onderzocht in welke mate de houding tegenover de monarchie kan worden voorspeld op basis van de nationale identiteit, de opinie inzake het migrantenprobleem en de partijvoorkeur.

²⁴ B. MADDENS en K. VANDEN BERGHE, *The Identity Politics of Multicultural Nationalism, o.c.*

²⁵ B. MADDENS en J. BILLIET, *The Monarchy as a Factor of Political Support, o.c.*

²⁶ B. MADDENS en J. BILLIET, *De houding van de Vlamingen tegenover monarchie en monarch, in: M. SWYNGEDOUW en J. BILLIET (red.), De kiezer heeft zijn redenen. 13 juni 1999 en de politieke opvattingen van Vlamingen.* Leuven, Acco, 2002, pp.147-160.

II. Data

A. Steekproef

In januari 2002 werd aan 602 laatstejaarsscholieren uit 13 middelbare scholen²⁷ een schriftelijke vragenlijst voorgelegd. Het onderzoek liep in zes gemeenten, die op louter praktische gronden werden uitgekozen : Antwerpen, Beveren, Kortrijk, Leuven, Maasmechelen en Neerpelt. De selectie van de scholen en de klassen binnen die gemeenten gebeurde op basis van quota volgens onderwijsnet (vrij en gemeenschapsonderwijs) en studierichting (ASO, TSO en BSO)²⁸. De op die manier bekomen onderzoekspopulatie kan geenszins worden beschouwd als een aselechte en representatieve steekproef. Zo is er enerzijds een aanzienlijke oververtegenwoordiging van Limburgers in de populatie en anderzijds, doordat de enquête ook werd afgenomen in een Limburgse concentratieschool, van scholieren uit migrantengezinnen²⁹. Als gevolg daarvan heeft het onderzoek een louter exploratief karakter en hebben de hierna gerapporteerde frequentieverdelingen enkel een indicatieve waarde. De bespreking van de resultaten zal dan ook vooral worden toegespitst op de onderlinge verbanden tussen de variabelen, die minder gevoelig zijn voor steekproefvertekeningen.

B. Responsvariabelen

De enquête omvatte 22 items die peilden naar de koningsgezindheid van de scholieren. Vooreerst werden de twee items opgenomen die ook voorkomen in jongste ISPO-verkiezingssurvey en die de basis vormden voor de hoger geciteerde onderzoeken van Maddens en Billiet³⁰ : enerzijds de vraag of er een koning nodig is in België en anderzijds de vraag naar de mate van vertrouwen in de koning.

Daarnaast werd een vragenbatterij ontworpen van 20 vijfpunten-items³¹, waarvan werd verondersteld dat ze uiteenlopende aspecten van koningsgezindheid meten.

²⁷ Volgende scholen werkten aan het onderzoek mee : Spes Nostra Instituut Kortrijk, Sint-Amanscollege Kortrijk, Koninklijk Atheneum Kortrijk, Gemeentelijk Technisch Instituut Beveren, Sint-Maartensschool Beveren, Sint-Lutgardisschool Antwerpen, Provinciaal Technische School Maasmechelen, Technisch Instituut Heilig Hart Maasmechelen, Sint-Hubertuscollege Neerpelt, Sint-Maria Instituut Neerpelt, Koninklijk Atheneum Ring Leuven, Heilig Drievuldigheidscollege Leuven, Koninklijk Atheneum Redingenhof Leuven. De vragenlijsten werden telkens in de klas ingevuld, in aanwezigheid van één van de auteurs. De auteurs danken de directie, de leerkrachten en de scholieren van de betrokken scholen voor hun medewerking.

²⁸ ASO vrij onderwijs : 30.4 %, TSO vrij onderwijs : 25.6 %, BSO vrij onderwijs : 19.8 %, ASO officieel onderwijs : 6.8 %, TSO officieel onderwijs : 7.3 %, BSO officieel onderwijs : 10.1 %.

²⁹ Verdeling volgens provincie : West-Vlaanderen : 20.6 %, Oost-Vlaanderen : 11.1 %, Antwerpen : 12 %, Limburg : 47.3 %, Vlaams-Brabant : 9 %; verdeling volgens geslacht : man : 53.3 %, vrouw : 46.7 %; verdeling volgens nationaliteit ouders : vader of moeder niet-Belgische nationaliteit bij geboorte : 16.1 %, andere : 83.9 %.

³⁰ E. MEERSSEMAN, J. BILLIET, A. DEPICKERE en M. SWYNGEDOUW, 1999 *General Election Study Flanders - Belgium. Codebook: Questions and Frequency Tables*. Leuven, Departement Sociologie / ISPO, 2001.

³¹ Zie tabel 1 voor de exacte verwoording van de items.

De items vallen uiteen in een drietal groepen. Vooreerst werden 10 vaakgehoorde gemeenplaatsen pro en contra de monarchie voorgelegd aan de respondenten. Inspiratie hiervoor vonden we zowel in het hoger vermelde conversatie-onderzoek van Billig als in het Belgische monarchie-onderzoek van 1990, waarbij onder meer een open vraag werd gesteld naar de reden voor het al dan niet steunen van de monarchie³². Het gaat om vier positieve stellingen (betreffende de monarchie als band tussen Vlamingen en Walen, het internationale prestige van de monarchie, het moderne karakter van de monarchie en het belang van de traditie) en zes negatieve stellingen (betreffende de wereldvreemdheid van de monarchie, het ondemocratische karakter van de erfopvolging, de nauwere banden van de monarchie met de Franstaligen, de kost van de monarchie en de overdreven media-aandacht voor de monarchie).

Ten tweede zijn er zeven positief geformuleerde items die peilen naar de emotionele gehechtheid aan de monarchie en de leden van de koninklijke familie (betreffende de perceptie van het toekomstige koningschap van prins Filip, de aandacht voor de koninklijke familie in de les, het verlangen om prins Filip persoonlijk te ontmoeten, het respect dat medeleerlingen al dan niet moeten opbrengen voor het koningshuis, het al dan niet uithangen van een foto van de koning in de klas, de wenselijkheid van een koninklijk bezoek aan de school en de gevoelens van trots over het koningshuis). Bij deze tweede reeks items ligt de nadruk dus vooral op de betrokkenheid bij de monarchie in het dagelijkse leven van de scholieren.

Een laatste reeks van drie items betreft de verhouding tussen de monarchie en de democratische waarden in de brede zin van het woord. Twee ervan gaan over de relatie tussen koning en politiek (de politici moeten meer luisteren naar de koning, de politici mogen niets beslissen tegen de wil van de koning in) en één over de spanning tussen de eerbied voor de monarch en de vrijheid van meningsuiting (betreffende het verbod op protest tijdens een koninklijk bezoek).

C. *Predictorvariabelen*

Autoritarisme. Burgers met een autoritaristische attitude³³ houden zich strikt aan conventionele normen en waarden, zijn geneigd om zich kritiekloos te onderwerpen aan morele autoriteiten en stellen zich agressief op ten aanzien van wie ingaat tegen de vigerende waarden en normen. In de enquête werden de vier autoritarisme-items van de ISPO-survey opgenomen die het hoogst blijken te laden op het construct 'autoritarisme'. Het betreft meer bepaald de stellingen dat (1) gehoorzaamheid en respect belangrijke waarden zijn die burgers moeten leren (*gezag*), (2) er nood is aan sterke leiders die ons voorschrijven wat we moeten doen (*leid*), (3) er in elk volk een voorhoede is die de leiding neemt en een massa die

³² M. BILLIG, *Talking of the Royal Family, o.c.*; B. MADDENS, De monarchie en de publieke opinie in België, 1991, o.c., pp.151-158.

³³ T. ADORNO, E. FRENKEL-BRUNSWIK, D. LEVINSON en R. SANFORD. *The Authoritarian Personality*. New York, Harper and Row, 1950.

geleid moet worden (*massa*) en (4) misdadigers tegenwoordig te veel rechten hebben (*misd*).

Houding tegenover migranten. Van de acht items uit de ISPO-survey van 1999 die standaard worden gebruikt om een ethnocentrisme-schaal te construeren werden er drie geselecteerd die enerzijds hoog laden en anderzijds relatief eenvoudig te begrijpen zijn voor scholieren. Het betreft de stellingen dat (1) Moslims een bedreiging vormen voor onze cultuur en onze gebruiken (*dreig*), (2) België nooit gastarbeiders binnen had mogen laten (*gast*) en (3) migranten over het algemeen niet te vertrouwen zijn (*trouw*).

Nationale identiteit en patriottisme. De nationale identiteit, opgevat als de mate waarin de burger zich identificeert met de Belgische of de Vlaamse natie, wordt zowel direct als indirect gemeten. De directe items zijn enerzijds de vraag waarmee de respondent zich het meest identificeert (Europa, België, Vlaanderen, eigen provincie of eigen gemeente) (*ident*) en anderzijds de vraag of de respondent zich enkel Vlaming voelt, meer Vlaming dan Belg, evenveel Vlaming als Belg, meer Vlaming dan Belg of enkel Belg (*multid*). Het indirecte item betreft de opinie inzake Vlaamse onafhankelijkheid (*sepa*). Eerder onderzoek heeft immers aangetoond dat de identificatie met Vlaanderen of België enerzijds en de attitude ten aanzien van het Vlaamse autonomiestreven anderzijds nauw met elkaar verweven zijn³⁴. Daarnaast werden bij wijze van experiment ook een aantal items opgenomen die vooral in buitenlandse onderzoeken worden gebruikt als indicatoren van 'patriottisme', opgevat als de mate van affectie ten opzichte van het eigen land en de symbolen ervan³⁵. Het betreft twee items die de gevoelens ten aanzien van de nationale vlag en het nationale volkslied trachten te vatten. Daarbij werd telkens een onderscheid gemaakt tussen de Belgische en de Vlaamse symbolen. Concreet dienden de respondenten afzonderlijk aan te geven in welke mate zij zich trots voelen als zij de Belgische vlag (*bevlag*) en de Vlaamse Leeuw (*vlvlag*) zien, en in welke mate zij het belangrijk vinden dat kinderen op de lagere school het Belgisch volkslied (*bevolk*) en het Vlaamse volkslied (*vlvolk*) leren zingen. Hieronder zal worden onderzocht in hoeverre deze vier items tot één enkele variabele 'patriottisme' of 'affectie ten aanzien van nationale symbolen' kan worden teruggebracht, dan wel of er een onderscheid kan worden gemaakt tussen een Vlaams en een Belgisch patriottisme, al naargelang van de nationale identiteit van de scholieren.

³⁴ B. MADDENS, J. BILLIET en R. BEERTEN, National Identity and the Attitude towards Foreigners in Multi-national States : the Case of Belgium, in : *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2000, 26, 1, pp.45-60; B. MADDENS, R. BEERTEN en J. BILLIET, The National Consciousness of the Flemings and the Walloons. An Empirical Investigation, in : K. DEPREEZ en L. VOS (red.), *Nationalism in Belgium. Shifting Identities, 1780-1995*. Houndmills, Macmillan, 1998, pp.198-208.

³⁵ J. HURWITZ en M. PEFFLEY, International Attitudes, in : J.P. ROBINSON, P.R. SHAVER en L.S. WRIGHTSMAN, *Measures of Political Attitudes*. Londen, Academic Press, 1999, pp.533-590; J.K. KAMPEN, B. MADDENS, G. BOUCKAERT, S. VAN DE WALLE, *Meten en operationaliseren van de concepten tevredenheid met en vertrouwen in de overheid binnen de context van survey onderzoek. Derde rapport «burgergericht besturen : kwaliteit en vertrouwen in de overheid.»*. Leuven, Instituut voor de Overheid, 2002, pp. 41-45.

Vertrouwen in de politiek. De survey peilde niet enkel naar het vertrouwen in de koning, maar ook naar het vertrouwen in de politieke partijen (*ptrust*), de regering (*rtrust*) en het Parlement (*patrust*). De vertrouwensitems werden op dezelfde manier geformuleerd als in de ISPO- en APS-surveys³⁶.

Politieke belangstelling. De enquête bevatte drie items uit het ISPO-onderzoek die peilen naar de politieke belangstelling. De respondenten konden aangeven (1) hoeveel belangstelling ze hebben voor politiek (*p-int*), (2) hoe vaak ze het politieke nieuws op de radio, de TV of in de krant volgen (*p-nieuws*), en (3) hoe vaak ze met vrienden over politiek discussiëren (*p-discus*).

Partijvoorkeur. Aan de respondenten werd gevraagd naar welke partij hun voorkeur zou uitgaan indien er op de dag van de enquête verkiezingen werden gehouden. Daarbij werd hen een lijst van partijen voorgelegd, met tussen haakjes ook de oude namen van de partijen.

Achtergrondkenmerken. De enquête verschaft informatie over het geslacht van de respondenten, de onderwijsrichting (ASO, TSO, BSO), het onderwijsnet (officieel, vrij), de kerkelijkheid (nooit, zeer zelden, enkele keren per jaar, maandelijks, meermaals per maand, wekelijks naar godsdienstige erediensten), het lidmaatschap van een jeugdbeweging of andere jeugdvereniging, de nationaliteit bij de geboorte van de vader en de moeder, het gewoonlijk gehaalde percentage op school en tenslotte het beroep en het hoogst behaalde diploma van de vader en de moeder. Wat de beroepsvariabelen betreft dient enig voorbehoud geformuleerd aangezien de respondenten vaak niet in staat bleken om dit beroep op een nauwkeurige en codeerbare manier te omschrijven.

III. Dimensies van koningsgezindheid

Zoals blijkt uit Tabel 1³⁷ lokken de monarchie-items overwegend onverschillige of anti-royalistische reacties uit bij de ondervraagde scholieren. Gemiddeld over alle 22 items reageert 43.6 % anti-koningsgezind en 34.9 % onverschillig. Het gemiddelde percentage van de koningsgezinde antwoorden (gearceerd in de tabel) bedraagt slechts 21.4 %.

³⁶ J.K. KAMPEN *et al.*, *Metten en operationaliseren van de concepten...*, o.c., pp. 52-53.

³⁷ In Tabel 1 werden de antwoorden «helemaal oneens» en «oneens» enerzijds en «eens» en «helemaal eens» anderzijds telkens samengevoegd.

Tabel 1 : Antwoorden op monarchie-items (negatief, neutraal of positief), in procenten (gearceerd=pro-monarchie antwoord)

		Neg.	Neut.	Pos.	N
	(koning) België heeft een koning nodig	P 32.7	32.5	34.8	594
	(ktrust) Ik heb vertrouwen in de koning*	E 38.7	45.7	15.6	582
	(prestig) De koning is belangrijk voor het internationale prestige van ons land	E 26.1	38.4	35.4	601
	(trad) Ons land is al sinds zijn ontstaan een monarchie en dat moet zo blijven	P 20.6	44.6	34.8	569
(belg)	We mogen blij zijn dat we een monarchie hebben, want anders zou België uit elkaar vallen	P 32.3	39.4	28.3	597
(modern)	We hebben in België een moderne monarchie, die zich heeft aangepast aan onze tijd	29.2	48.1	22.6	592
	De leden van de koninklijke familie moeten minder worden betaald	5.5	17.1	77.4	597
	De koning staat te ver af van het werkelijke leven	9.7	17.5	72.9	601
(media)	De media besteden overdreven veel aandacht aan de koninklijke familie	E 10.7	32.3	57	600
	De koning staat veel dichterbij de Franstaligen dan bij de Vlamingen	17	36.8	46.3	601
(erf)	Het is ondemocratisch dat door erfopvolging wordt bepaald wie staatshoofd wordt	P 21	30.9	48.2	596
	(oubol) De monarchie is niet meer van onze tijd, het is oubollig	P 25	45.6	29.4	592
	Ik ben er vast van overtuigd dat prins Filip later een goede koning zal zijn	24	47.3	28.7	600
(les)	In de lessen zou er meer aandacht moeten worden besteed aan de koninklijke familie	E 72.4	21.1	6.5	601
	(ontmoet) Ik zou prins Filip graag eens persoonlijk ontmoeten	58.8	23.2	18	599
(respect)	Ik vind het erg dat sommige medeleerlingen weinig respect hebben voor ons koningshuis	E 53.4	35.4	11.1	601
(foto)	Ik heb/zou er niets op tegen hebben wanneer er een foto van onze koning in de klas zou hangen/hangt	E 44.3	32.1	23.6	598
	(bezoek) Ik zou het tof vinden mocht de koning eens een bezoek brengen aan onze school	E 39.2	29.8	31	597
	(trots) Het koningshuis is iets om trots op te zijn	E 34.9	42.1	23	601
	(polit1) De politici zouden meer moeten luisteren naar onze koning	P 41.5	43.5	15.1	598
(polit2)	Het zou niet mogen dat de politici bepaalde beslissingen nemen zonder dat de koning daarmee akkoord is	38.8	29.6	31.6	598
	Protesteren tijdens koninklijke bezoeken zou verboden moeten zijn	42.2	35.3	22.5	592

E = indicator van emotionele koningsgezindheid (cf.infra); P = indicator van politieke koningsgezindheid (cf.infra); * De exacte vraag luidde : Hoeveel vertrouwen heb je in de koning, zeer weinig, weinig, noch veel noch weinig, veel, zeer veel.

Voortgaand op het standaarditem over de noodzaak van de monarchie vormen de monarchisten wel nog een relatieve meerderheid, zij het een nipte, van 34.8 %. 32.7 % vindt dat België geen koning nodig heeft en 32.5 % zegt daarover geen mening te hebben. Ook het vertrouwen in de monarch brandt maar op een laag pitje : slechts 15.6 % geeft de koning (zeer) veel krediet. Dit is amper meer dan het vertrouwen in het parlement (14.3 %) en de regering (13.5 %). De politieke partijen daarentegen scoren een stuk lager met een vertrouwensscore van slechts 6.7 %.

Van de klassieke argumenten pro monarchie lijken het argument van het internationale prestige en dat van de traditie het meest aan te slaan bij de ondervraagde scholieren. 35.4 % vindt de monarchie belangrijk voor het internationale prestige van België en 34.8 % vindt dat België een monarchie moet blijven omdat het dat al is sinds zijn ontstaan. Het argument dat de monarchie België bij elkaar houdt vindt slechts bij een minderheid van 28.3 % bijval, terwijl het argument van de eigentijdse en moderne monarchie door amper 22.6 % wordt gesteund. De monarchie-onvriendelijke gemeenplaatsen kunnen over het algemeen op meer instemming rekenen. Het hoogst scoren de argumenten van de te hoge kost en van de wereldvreemdheid van de monarchie, waarop respectievelijk 77.4 % en 72.9 % instemmend reageren. Een meerderheid vindt ook dat de media-aandacht voor de monarchie overdreven is (57%), dat de koning dichter bij de Franstaligen staat dan bij de Vlamingen (46.3 %) en dat de erfopvolging ondemocratisch is (48.2 %). Maar op de stelling dat de monarchie oubollig is reageert slechts 29.4 % positief.

Ook op de items die eerder peilen naar de emotionele betrokkenheid bij het koningshuis wordt overwegend in anti-royalistische zin gereageerd. Enkel de stelling dat prins Filip later een goede koning zal zijn lokt meer positieve (28.7 %) dan negatieve (24 %) reacties uit. De items die op de grootste tegenstand stuiten betreffen de grotere aandacht voor de koninklijke familie in de les (72.4 % contra), het verlangen naar een persoonlijke ontmoeting met prins Filip (58.8 % contra) en de wenselijkheid dat medeleerlingen respect opbrengen voor de monarchie (53.4 % contra). Ook zijn de meeste ondervraagde scholieren gekant tegen het ophangen van een foto van de koning in de klas (44,3 % contra) en zien ze niet uit naar een bezoek van koning Albert aan hun school (39.2 % contra). Verder ontkent 34.9 % trots te zijn op de monarchie, tegenover slechts 23 % dat zich wel trots toont.

De meeste ondervraagde scholieren reageren tenslotte ook afwijzend op de items inzake de relatie tussen de monarchie en de democratische waarden. De stellingen dat politici meer moeten luisteren naar de koning en dat ze niets mogen beslissen waar de koning het niet mee eens is worden door respectievelijk 41.5 % en 38.8 % verworpen. 42.2 % is het er ook niet mee eens dat protesteren tijdens koninklijke bezoeken verboden zou moeten zijn.

Om de hoger aangehaalde ambivalentie ten aanzien van de monarchie te kunnen vatten werden doelbewust twee items in de vragenlijst opgenomen die diametraal

tegenover elkaar staan. Het betreft enerzijds het item dat «we een moderne monarchie hebben die zich heeft aangepast aan onze tijd» (*modern*) en anderzijds het item dat «de monarchie oubollig is en niet meer van onze tijd» (*oubol*). De hypothese was dat beide statements kunnen worden beschouwd als elementen van *common sense*,³⁸ in die zin dat ze geregeld opduiken in het publieke discours over de monarchie en, hoewel tegenstrijdig, allebei op een grote instemming kunnen rekenen van de burgers³⁹. Uit het onderzoek blijkt echter dat het gemeenplaatsgehalte van beide uitspraken vrij beperkt is, aangezien ze slechts door respectievelijk 22,6 % en 29,4 % worden beaamd. Bovendien is het antwoordpatroon vrij consistent, wat blijkt uit de sterke samenhang tussen beide items⁴⁰: wie de monarchie oubollig vindt is ook beduidend meer geneigd om zich te kanten tegen de stelling dat we een moderne monarchie hebben. De stellingen die, gelet op het antwoordpatroon, het meest als een gemeenplaats kunnen worden beschouwd zijn allebei gericht tegen de monarchie: de koning staat te ver af van het werkelijke leven (72,9 % akkoord) en de leden van de koninklijke familie moeten minder worden betaald (77,4 % akkoord). Uit het hoge percentage kan worden afgeleid dat ook een groot aantal voorstanders van de monarchie en sympathisanten van de monarchie het met deze stellingen eens zijn of ze althans niet afwijzen, en in die zin dus blijk geven van een zekere ambivalentie.

Een eerste exploratieve principaal componentanalyse wees uit dat de antwoorden op de 22 hoger genoemde monarchie-items in grote mate bepaald worden door twee verschillende factoren. Op grond van deze preliminaire bevindingen werd een LISREL-meetmodel gefit met twee latente constructen die elk een welbepaalde set van items bepalen, zoals aangegeven in Tabel 2⁴¹. Het eerste construct kunnen we de emotionele koningsgezindheid noemen⁴². Deze latente variabele blijkt vooral

³⁸ Over het concept *common sense*, zie o.m.: M. BILLIG, *Ideology and Opinions. Studies in Rhetorical Psychology*. Londen, Sage, 1991, pp.1-78; M. BILLIG, *Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology*. 2nd Edition. Cambridge, Cambridge University Press, 1996, pp.220-252.

³⁹ Over het cliché van de monarchie als 'moderne' instelling en factor van moderniteit zie: T. NAIRN, *The Enchanted Glass, o.c.*, pp.101-103.

⁴⁰ $\chi^2=53.253$; $df=4$; $p=.001$.

⁴¹ De analyse gebeurde op basis van polychlorische correlaties, berekend met *listwise deletion* van ontbrekende waarden. Effectieve steekproefgrootte: 527. In eerste instantie werd een model geschat met naast de in Tabel 2 vermelde items ook *ontmoet* als indicator van emotionele koningsgezindheid en *polit2* en *modern* als indicatoren van politieke koningsgezindheid. Wegens de sterk gecorreleerde fouttermen van *polit1* en *polit2*, wellicht als gevolg van de sterk gelijklopende formulering, werd laatstgenoemd item, met de laagste lading, geschrapt. Omwille van hetzelfde probleem tussen de items *bezoek* en *ontmoet*, die inhoudelijk sterk in elkaars verlengde liggen, werd *ontmoet* geschrapt. Moeilijker te verklaren is de sterke correlatie tussen de fouttermen van *koning* en *modern*. Om dit te verhelpen werd *modern*, met een relatief lage lading, geschrapt. In het uiteindelijk gefitte model dienden we twee gecorreleerde fouttermen toe te laten, namelijk tussen *les* en *respect* (.13) en tussen *trad* en *Belg* (.10). In het eerste geval speelde, naast het feit dat het beide items naar de schoolsituatie verwijzen, wellicht het feit mee dat ze onmiddellijk op elkaar volgden in de vragenlijst. In het tweede geval mag worden aangenomen dat de reactie op beide items mee werd bepaald door de identificatie met België, los van de koningsgezindheid. De auteurs danken Jaak Billiet voor zijn advies m.b.t. de LISREL-analyse.

⁴² Cronbach's α : .80.

te bepalen hoe de respondenten reageren op de meer gevoelsgeladen items over de monarchie. De items met de hoogste ladingen betreffen de mate van trots over het koningshuis (.78), het belang van de koning voor het internationale prestige van ons land (.69), het respect van medeleerlingen voor het koningshuis (.66), de gewenste aandacht voor de koninklijke familie in de les (.63), het vertrouwen in de koning (.61) en de wenselijkheid van een bezoek van de koning aan de school (.60). In tweede orde blijkt de emotionele koningsgezindheid ook een effect te hebben op de items betreffende het uithangen van een foto van de koning in de klas (.47) en de gewenste aandacht voor de koninklijke familie in de media (-.46). De rode draad lijkt te zijn dat elk van deze items verwijst naar de koning, het koningshuis of de koninklijke familie in de plaats van naar de monarchie als instelling. Bovendien zijn het stuk voor stuk vrij 'onschuldige' items die geen politieke implicaties hebben. Daarbij komt dat vier van de zeven items op een of andere manier te maken hebben met de manier waarop de jongeren op school in contact komen of kunnen komen met het koningshuis.

Tabel 2 : LISREL-meetmodel voor de twee dimensies van koningsgezindheid : gestandaardiseerde parameters en correlaties tussen de latente variabelen

Indicatoren	EMOTIONEEL	POLITIEK
<i>Trots</i>	.78	0
<i>Prestig</i>	.69	0
<i>Respect</i>	.66	0
<i>Les</i>	.63	0
<i>Ktrust</i>	.61	0
<i>Bezoek</i>	.60	0
<i>Foto</i>	.47	0
<i>Media</i>	-.46	0
<i>Koning</i>	0	.82
<i>Trad</i>	0	.73
<i>Oubol</i>	0	-.65
<i>Polit1</i>	0	.58
<i>Belg</i>	0	.58
<i>Erf</i>	0	-.52
Correlaties		
EMOTIONEEL	1	
POLITIEK	.84	1
X ² =156.205; df=74; RMSEA=.0459; p-value of close fit=.737; NFI=.941.		

Het tweede construct kunnen we de politieke koningsgezindheid noemen⁴³. Hierop laadt het standaarditem betreffende de noodzaak van de koning veruit het hoogst (.82). De latente variabele bepaalt ook in relatief sterke mate hoe de respondenten reageren op de items betreffende het behoud van de traditie van de monarchie in België (.73) en de vermeende oubolligheid van de monarchie (-.65). In tweede orde heeft de latente variabele effect op de opinie inzake de wenselijkheid dat politici meer luisteren naar de koning (.58), de monarchie als factor van Belgische eenheid (.58) en het principe van de erfopvolging (-.52). Deze items betreffen duidelijk veel meer de monarchie als instelling dan de koning als persoon en zijn over het algemeen ook minder emotioneel geladen. Bovendien sluiten ze veel nauwer aan bij de politieke discussie over de rol van de monarchie. De 'politieke' koningsgezinden zijn met andere woorden principiële voorstanders van de monarchie als staatsvorm en vinden bovendien dat de Belgische monarch een belangrijke politieke rol te spelen heeft.

De emotionele en de politieke component van de koningsgezindheid kunnen dan wel modelmatig worden onderscheiden, in de praktijk blijken ze toch nauw met elkaar verweven. De correlatie tussen beide variabelen bedraagt immers niet minder dan .84. Ook uit eerder onderzoek⁴⁴ was al gebleken dat de attitude tegenover de koning als persoon en de opinie over de monarchie als instituut sterk in elkaars verlengde liggen. De meer accurate en omvattende metingen waarop we ons in dit onderzoek baseren bevestigen deze eerdere resultaten. Tenslotte is het vermeldenswaard dat het aantal koningsgezinde antwoorden over het algemeen hoger is op de politieke dan op de emotionele items. Op de zes politieke items reageert gemiddeld 26.5 % koningsgezind, tegenover slechts 19.6 % op de acht emotionele items.

IV. Meetmodel voor de predictor-attitudes

Voor de verschillende attitudes waarvan kan worden verondersteld dat ze samenhangen met de koningsgezindheid, zoals hoger geargumenteed, werd eveneens een LISREL-model gefit (zie Tabel 3)⁴⁵. Voor wat betreft het vertrouwen in de politiek (VERTR), de belangstelling in de politiek (POLINT) en de houding tegenover de migranten (MIGR) liggen de resultaten helemaal in de lijn van de verwachtingen : de afzonderlijke items laden telkens hoog op de desbetreffende latente variabele, en niet op de andere variabelen⁴⁶. Voor de autoritarisme-schaal (AUTOR) dienden we het item betreffende de rechten van misdadigers te schrappen, omdat dit meer werd bepaald door de latente variabelen VERTR en MIGR

⁴³ Cronbach's α : .77.

⁴⁴ B. MADDENS, De monarchie en de publieke opinie in België, 1991, *o.c.*, p.160; B. MADDENS en J. BILLIET, The Monarchy as a Factor of Political Support, *o.c.*.

⁴⁵ Opnieuw op basis van polychlorische correlaties met listwise deletion van ontbrekende waarden. Effectieve steekproefgrootte : 501.

⁴⁶ Cronbach's α VERTR : .87; POLINT : .84; MIGR : .87.

dan door AUTOR. Het item betreffende het gezag als belangrijke waarde werd behouden, ook al is de lading relatief klein in vergelijking met andere onderzoeken⁴⁷. Voor het meten van de nationale identiteit (VLABEL) blijkt het separatisme-item problematisch. De opinie inzake de Vlaamse onafhankelijkheid wordt kennelijk niet enkel door VLABEL, maar ook door MIGR bepaald. Vermoedelijk wordt met dit item ook in grote mate de sympathie voor het Vlaams Blok gevat. Eerder dan hier een kruislading toe te laten leek het ons aangewezen het kennelijk tweeslachtige item weg te laten⁴⁸.

Wat tenslotte de patriottisme-items (PATRIOT) betreft stelt zich een probleem van sterk gecorreleerde fouttermen. Vooral tussen *bevlag* en *vlvlag* enerzijds en tussen *bevolk* en *vlvolk* is dat het geval. Hoogstwaarschijnlijk gaat het hier om een methode-effect als gevolg van de bijna identieke verwoording van beide itemparen. Het probleem werd opgelost door van elk paar één item te behouden in het model. De keuze voor het schrappen van *bevlag* werd ingegeven door het feit dat dit item ook relatief hoog laadt op MIGR en AUTOR. Om te kunnen blijven spreken van een algemene patriottisme-schaal werd naast het Vlaamse *vlvlag* het Belgische *bevolk* behouden⁴⁹. Dat het zinvol is om een algemene patriottisme-variabele te onderscheiden blijkt hieruit dat een model waarin *vlvlag* en *bevolk* worden opgenomen als indicatoren van het bipolaire VLABEL – dit is de identificatie met Vlaanderen versus de identificatie met België – een beduidend slechtere fit oplevert. Kennelijk is er, althans bij scholieren, sprake van een gevoeligheid of aversie voor nationale symbolen tout court, waarbij het er niet zoveel toe doet of het om Vlaamse dan wel Belgische symbolen gaat. Uit de sterke correlatie tussen VLABEL en PATRIOT (.40) kan wel worden afgeleid dat scholieren die zich eerder met Vlaanderen dan met België identificeren zich beduidend meer aangesproken voelen door nationale symbolen, dus ook door Belgische⁵⁰. Blijkbaar heeft de Vlaamse nationale identiteit een grotere patriottische geladenheid, terwijl de Belgische identiteit eerder de scholieren aantrekt die afstandelijker staan tegenover nationale symboliek.

⁴⁷ Cronbach's α AUTOR : .43.

⁴⁸ Pearson correlatie VLABEL : .42.

⁴⁹ Pearson correlatie PATRIOT : .28.

⁵⁰ Die correlatie vloeit niet louter voort uit het feit dat het item met de hoogste lading een 'Vlaams' item is (*vlvlag*). De vier patriottisme-items samen leveren een schaal op met een Cronbach's α van .75 en hoge ladingen voor elk item. De Pearson correlatie tussen die uitgebreide patriottisme-schaal en VLABEL bedraagt nog steeds .17 ($p=.0001$).

In de ban van de koning ? Een verkennend survey-onderzoek

Tabel 3 : LISREL-meetmodel voor de attitudes vertrouwen in de politiek (VERTR), interesse in de politiek (POLINT), houding ten aanzien van migranten (MIGR), autoritarisme (AUTOR), nationale identiteit (VLABEL) en patriottisme (PATRIOT) : gestandaardiseerde parameters en correlaties tussen de latente variabelen

Indicatoren	VERTR	POLINT	MIGR	AUTOR	VLABEL	PATRIOT
<i>Ptrust</i>	.76	0	0	0	0	0
<i>Rtrust</i>	.83	0	0	0	0	0
<i>Ptrust</i>	.88	0	0	0	0	0
<i>P_int</i>	0	.95	0	0	0	0
<i>P_nieuws</i>	0	.86	0	0	0	0
<i>P_discus</i>	0	.74	0	0	0	0
<i>Dreig</i>	0	0	.89	0	0	0
<i>Gast</i>	0	0	.80	0	0	0
<i>Trouw</i>	0	0	.90	0	0	0
<i>Leid</i>	0	0	0	.48	0	0
<i>Massa</i>	0	0	0	.61	0	0
<i>Gezag</i>	0	0	0	.40	0	0
<i>Ident</i>	0	0	0	0	.51	0
<i>Multid</i>	0	0	0	0	.91	0
<i>Vlslag</i>	0	0	0	0	0	.81
<i>Bevolk</i>	0	0	0	0	0	.41
Correlaties						
VERTR	1					
POLINT	.29	1				
MIGR	-.28	-.23	1			
AUTOR	.14	-.16	.16	1		
VLABEL	-.05	.13	.06	.13	1	
PATRIOT	.09	.23	.39	.15	.40	1
X ² =174.59; df=89; RMSEA=.044; p-value of close fit=.83; NFI=.95						

V. De relatie tussen de koningsgezindheid en de achtergrondkenmerken

Het zou ons hier te ver leiden om een causaal pad-model te specificeren dat niet enkel aangeeft hoe de vooropgestelde predictorvariabelen samenhangen met de koningsgezindheid, maar ook hoe die predictorvariabelen zich onderling tot elkaar verhouden. We beperken ons dan ook tot twee OLS regressie-analyses, met respectievelijk de emotionele en de politieke koningsgezindheid, zoals hierboven gedefinieerd, als afhankelijke variabele. In een eerste stap schatten we een model met enkel de achtergrondkenmerken als predictorvariabelen, namelijk de studierichting, het onderwijsnet, het studieresultaat, het geslacht, de kerkelijkheid, het

lidmaatschap van een jeugdvereniging, de nationaliteit bij geboorte van de ouders, het beroep van de ouders en het onderwijsniveau van de ouders⁵¹. In een tweede stap, beschreven in de volgende paragraaf, voegen we aan dit model de onderzochte subjectieve attitudes en de partijvoorkeur toe. De keuze van de in de modellen opgenomen variabelen gebeurde op basis van een procédé van achterwaartse selectie.

Tabel 4 : Regressie-model met emotionele en politieke koningsgezindheid als afhankelijke variabelen en achtergrondkenmerken als onafhankelijke variabelen : ongestandaardiseerde (b) en gestandaardiseerde (β) coëfficiënten

	EMOTIONEEL		POLITIEK	
	b	β	b	β
Intercept	-.09	0	-.25	0
Vrouw	.26**	.13	.38***	.19
Niet kerkelijk	-.51***	-.25	-.48***	-.23
Beroepssecundair onderwijs	-.26**	-.12	-	-
Algemeen secundair onderwijs	-	-	-.33***	-.16
Vader of moeder universitair onderwijs	-.26*	-.09	-	-
Vader of moeder niet Belgisch bij geboorte	.22*	.08	-	-
R ²		.11		.12

*** : significant op minstens .0009-niveau, ** : significant op minstens .009-niveau, * : significant op minstens .05-niveau.

Zoals aangegeven in Tabel 4 is het aantal achtergrondkenmerken dat ons toelaat de emotionele en politieke koningsgezindheid van de scholieren te voorspellen relatief klein. De voorspellende kracht van de modellen is dan ook gering, zoals blijkt uit de lage r^2 's. Helemaal in de lijn van vorige onderzoeken⁵² ligt om te beginnen de vaststelling dat de koningsgezindheid afhangt van het geslacht en de kerkelijkheid. Vrouwelijke en kerkelijke scholieren blijken beduidend meer warm te lopen voor de monarchie, en dit zowel in emotioneel als in politiek opzicht.

⁵¹ Bij categorische variabelen werd met dummies gewerkt. De variabelen werden als volgt gedichotomiseerd : *studierichting* : ASO, BSO, referentie=TSO; *kerkelijkheid* : nooit / maandelijks of meer / referentie=zeer zelden of enkele keren per jaar; *lidmaatschap van jeugdbeweging of jeugdvereniging* : lid / andere; *nationaliteit bij geboorte van de ouders* : scholieren waarvan hetzij de vader hetzij de moeder niet Belgisch is van geboorte / andere; *beroep van de ouders* : scholieren waarvan hetzij de vader hetzij de moeder zelfstandige of kaderlid is / andere; scholieren waarvan hetzij de vader hetzij de moeder arbeider is / andere; *onderwijsniveau van de ouders* : scholieren waarvan hetzij de vader hetzij de moeder een universitair diploma heeft / andere; scholieren waarvan hetzij de vader hetzij de moeder enkel een diploma heeft van lager of lager middelbaar onderwijs / andere. Het behaalde studieresultaat werd als kwantitatieve variabele opgenomen.

⁵² Zie o.m. : B. MADDENS, De monarchie en de publieke opinie in België, 1991, o.c., pp.139, 143-147; B. MADDENS en J. BILLIET, The Monarchy as a Factor of Political Support, o.c..

Wat de kerkelijkheid betreft maakt het wel niets uit met welke frequentie men godsdienstige erediensten bijwoont : wat telt is het verschil tussen zij die nooit een eredienst bijwonen en zij die dat minstens af en toe doen. Het sterke effect van de kerkelijkheid kan op verschillende manieren worden verklaard. Het is mogelijk dat kerkelijke scholieren in ethisch opzicht conservatiever zijn en zich daarom gemakkelijker kunnen vereenzelvigen met het Belgische koningshuis dat, zoals eerder geargumenteed, een ethisch-conservatief profiel heeft. Anderzijds bleek uit eerder onderzoek dat het effect van de kerkelijkheid op de koningsgezindheid overeind blijft wanneer het ethisch conservatisme onder controle wordt gehouden. Vermoedelijk heeft de sterke band tussen kerkelijkheid en koningsgezindheid ook voor een stuk te maken met een achterliggende, maar niet gemeten, variabele die we de gehechtheid aan de traditie zouden kunnen noemen.

De nationaliteit bij de geboorte van de ouders heeft een klein effect op de emotionele koningsgezindheid, dat op de valreep significant is. Scholieren uit migrantengezinnen blijken door te band positiever te reageren op de items die peilen naar de affectieve band met koning en koningshuis. Dit vertaalt zich echter niet in een grotere politieke steun voor de monarchie.

De mate van koningsgezindheid hangt ook af van de studierichting, maar het effect verschilt al naargelang de dimensie. De scholieren van het beroepssecundair onderwijs blijken significant minder warm te lopen voor de persoon van de koning en voor de koninklijke familie. Wat de politieke koningsgezindheid betreft daarentegen zijn het de scholieren uit het algemeen secundair onderwijs die zich terughoudender opstellen : in het algemeen secundair onderwijs blijkt de steun voor de monarchie als instelling significant kleiner. Laatstgenoemd effect is bovendien een stuk sterker dan dat van het beroepsonderwijs op de emotionele koningsgezindheid.

Ook het onderwijsniveau van de ouders blijkt enig houvast te bieden om de koningsgezindheid, althans de meer emotionele aspecten ervan, te voorspellen : scholieren waarvan de vader of de moeder universitair onderwijs heeft gevolgd blijken minder affiniteit te hebben met de koning en het koningshuis. Dit effect is echter opnieuw relatief klein. Eerder onderzoek toonde al aan dat hoger opgeleide burgers kritischer staan tegenover de monarchie⁵³. Het hier gevonden effect van het universitair opleidingsniveau van de ouders suggereert dat die kritische houding ook tot op zekere hoogte wordt doorgegeven aan de kinderen. Anderzijds blijkt het algemene verband tussen onderwijsniveau en koningsgezindheid zich niet te vertalen in een effect van het gemiddelde studieresultaat, in die zin dat de scholieren die betere resultaten halen – en dus het meest kans maken om een hoger diploma te verwerven – negatiever staan tegenover de monarchie.

⁵³ B. MADDENS en J. BILLIET, *The Monarchy as a Factor of Political Support, o.c.*.

Tenslotte zijn er nog drie variabelen die helemaal geen rol blijken te spelen, namelijk het onderwijsnet, het lidmaatschap van een jeugdvereniging of jeugd Beweging en het beroep van de ouders. Wat die laatste bevinding betreft dient wel het voorbehoud geformuleerd dat het beroep van de ouders op een onnauwkeurige manier werd gemeten, zoals eerder al aangestipt.

VI. De relatie tussen de koningsgezindheid, de subjectieve attitudes en de partijvoorkeur

In een tweede stap voegen we aan het in de vorige paragraaf geschatte model de hoger beschreven attitudes en de partijvoorkeur toe⁵⁴. Zoals blijkt uit Tabel 5 wordt de voorspellende kracht van het model hierdoor gevoelig verhoogd. Voor de politieke koningsgezindheid stijgt de r^2 tot .25 en voor de emotionele koningsgezindheid zelfs tot .34.

Er is vooreerst een relatief sterk effect van de partijvoorkeur. De aanhangers van Spirit of N-VA – hier gegroepeerd onder de noemer ex-VU – onderscheiden zich duidelijk door een negatievere houding tegenover zowel de koning en het koningshuis als tegenover de monarchie als instelling. Laatstgenoemd effect, op de politieke koningsgezindheid, is bovendien een stuk sterker. Aan het andere uiterste vinden we de scholieren met een VLD- en een CD&V-voorkeur, die zowel in emotioneel als in politiek opzicht significant koningsgezinder zijn. Tenslotte blijken de scholieren die voor het Vlaams Blok zouden stemmen zich enkel op de emotionele dimensie iets minder koningsgezind op te stellen. Dat verband is echter maar net significant. Hierbij valt vooral op dat de Agalev-kiezers onder de scholieren zich niet onderscheiden door een anti-royalistische houding. Uit de ISPO-survey van 1999 bleek nochtans dat de groene kiezers veruit het minst enthousiast zijn over de monarchie, en dit ondanks het feit dat het koningshuis de jongste jaren inspanningen doet om zich een post-materialistisch en multicultureel imago aan te meten⁵⁵. Bij de jongeren daarentegen is de lauwe houding tegenover de monarchie kennelijk een ruimer fenomeen dat zich niet beperkt tot de Agalevers.

⁵⁴ De variabele *partijvoorkeur* werd als volgt gedichotomiseerd : VLD / SP-A / CD&V / VLBLOK / AGA / ex-VU (N-VA en Spirit) / referentie=andere partijen en geen antwoord (wegens het geringe aantal eenheden in beide categorieën dienden N-VA en Spirit te worden samengevoegd). Voor de subjectieve attitudes werd gewerkt met de factorscores.

⁵⁵ B. MADDENS en J. BILLIET, *De houding van de Vlamingen tegenover monarchie en monarch, o.c.*

Tabel 5 : Regressie-model met emotionele en politieke koningsgezindheid als afhankelijke variabelen en achtergrondkenmerken en politieke attitudes als onafhankelijke variabelen : ongestandaardiseerde (b) en gestandaardiseerde (β) coëfficiënten

	EMOTIONEEL		POLITIEK	
	b	β	b	β
Intercept	-.33*	0	-.35*	0
Vrouw	.24**	.12	.35***	.17
Niet kerkelijk	-.39***	-.15	-.31***	-.15
Algemeen secundair onderwijs	-	-	-.27***	-.13
Vader of moeder niet Belgisch bij geboorte	.42***	.14	-	-
VLD-voorkeur	.28**	.12	.24*	.10
CD&V-voorkeur	.30**	.12	.31**	.12
VLB-voorkeur	-.27*	-.09	-	-
N-VA of Spirit-voorkeur	-.50**	-.13	-.60***	-.15
Autoritarisme	.18***	.18	.15***	.15
Nationale identiteit (Belgisch vs. Vlaams)	-.17***	-.17	-.19***	-.18
Patriottisme	.33***	.33	.21***	.20
Vertrouwen in de politiek	.16***	.15	-	-
R ²	.34		.25	

*** : significant op minstens .0009-niveau, ** : significant op minstens .009-niveau, * : significant op minstens .05-niveau.

Drie attitudes vertonen een sterke en consistente samenhang met de beide aspecten van koningsgezindheid, namelijk het patriottisme, het autoritarisme en de nationale identiteit. De eerstgenoemde houding heeft de grootste voorspellende kracht van alle in het model opgenomen variabelen : hoe groter het affect voor Belgische én Vlaamse nationale symbolen, hoe groter ook de emotionele en politieke steun voor de monarchie. Koningsgezinde jongeren neigen daarnaast ook naar een autoritaristische houding en identificeren zich beduidend meer met België dan met Vlaanderen.

Het is opmerkelijk dat enkel de emotionele koningsgezindheid samengaat met een groter vertrouwen in de politieke instellingen⁵⁶. De politieke koningsgezindheid daarentegen blijkt volledig los te staan daarvan. Anders gezegd : wie de monarchie politiek steunt heeft niet noodzakelijk ook vertrouwen in de andere politieke instellingen. In de discussie komen we op deze bevinding terug.

⁵⁶ Dit effect blijft significant als we het item betreffende het vertrouwen in de koning (*ktrust*) weglaten uit de schaal voor emotionele koningsgezindheid.

Twee houdingen blijken niet relevant als voorspeller van de koningsgezindheid : de attitude tegenover de migranten en de interesse in de politiek. In de totale populatie staan de burgers die sterk geïnteresseerd zijn in de politiek en er veel van afweten ook kritischer tegenover de monarchie⁵⁷. Maar bij scholieren is dat kennelijk niet het geval. De koningsgezindheid houdt evenmin verband met de houding tegenover de migranten. Op grond van het feit dat de monarch zich duidelijk profileert tegen racisme en xenofobie, en op grond van vorige onderzoeksresultaten, hadden we verwacht dat de pro-royalistische scholieren ook, positiever zouden staan tegenover migranten. Maar dit is duidelijk niet het geval. Deze bevinding doet vermoeden dat de koninklijke stellingnames tegen racisme en onverdraagzaamheid over het algemeen weinig impact hebben op de houding van de scholieren tegenover de monarchie.

Een laatste vaststelling is dat het effect van het beroepsonderwijs en van het onderwijsniveau van de ouders op de emotionele koningsgezindheid wegvalt als we de attitudes en de partijvoorkeur in het model opnemen. Het eerstgenoemde effect weerspiegelde gewoonweg het feit dat er in het beroepsonderwijs meer scholieren zijn met een voorkeur voor het Vlaams Blok en dus ook, samenhangend daarmee, een geringere sympathie voor de koning. Dat de samenhang met het onderwijsniveau van de ouders wegvalt komt waarschijnlijk doordat scholieren zich iets minder autoritairistischer blijken op te stellen als een van de ouders een universitair onderwijsniveau heeft.

VII. Samenvatting en discussie

Ons onderzoek levert aanwijzingen op dat Vlaamse laatstejaarscholieren niet bepaald wild enthousiast zijn over de monarchie. De opinie vragen over de monarchie en het koningshuis lokken bij de onderzochte populatie overwegend negatieve of onverschillige reacties uit. Dit neemt echter niet weg dat er nog een nipte relatieve meerderheid is die vindt dat er een koning nodig is in België. Van de klassieke argumenten pro monarchie lijken vooral het argument van de traditie en het argument van het internationale prestige aan te slaan. De argumenten contra kunnen over het algemeen echter op meer bijval rekenen. Zo beaamt een overgrote meerderheid dat de koning te ver af staat van het werkelijke leven en dat de leden van de koninklijke familie minder moeten worden betaald. Gezien het niet-representatieve karakter van de steekproef hebben deze univariate resultaten evenwel slechts een indicatieve waarde.

Op basis van een LISREL-analyse konden twee dimensies van koningsgezindheid worden onderscheiden : de emotionele en de politieke koningsgezindheid. Op de eerste dimensie laden de items hoog die peilen naar de emotionele verbondenheid met de koning als persoon en met het koningshuis. De tweede dimensie wordt

⁵⁷ B. MADDENS en J. BILLIET, *The Monarchy as a Factor of Political Support, o.c.*.

vooral bepaald door een aantal items die betrekking hebben op het politieke debat over de noodzaak van de monarchie en de macht van de monarch in België. Beide latente variabelen correleren hoog en zijn dus nauw met elkaar verweven. Op de politieke items reageren de scholieren door de band koningsgezinder dan op de emotionele.

Van het grote aantal onderzochte predictorvariabelen werd slechts een beperkt aantal significant bevonden op basis van een regressie-analyse. Vrouwelijke en kerkelijke scholieren scoren significant hoger op de beide dimensies van koningsgezindheid. Bij scholieren in het algemeen secundair onderwijs is de politieke steun voor de monarchie kleiner. Wat de partijvoorkeur betreft vallen de N-VA/Spirit-kiezers op door hun aversie voor de monarchie, terwijl de CD&V- en VLD-kiezers beduidend koningsgezinder zijn. Daarnaast blijken de respondenten significant hoger te scoren op de beide dimensies van koningsgezindheid naarmate ze zich meer met België identificeren, patriottischer zijn en een meer autoritaristische houding hebben. De verwachting dat koningsgezinde scholieren positiever zouden staan tegenover migranten werd niet bevestigd. Laatstgenoemde vaststelling ontkracht – althans voor wat betreft de scholieren – de hypothese dat de attitude tegenover monarchie en monarch mee wordt bepaald door het politieke profiel van de monarch.

Enkel de emotionele koningsgezindheid gaat samen met een groter vertrouwen in de politiek, terwijl de politieke koningsgezindheid helemaal los staat daarvan. Als er al een causaal verband bestaat van koningsgezindheid naar vertrouwen in de politiek, zoals Bagehot suggereert, dan geldt dat kennelijk enkel voor de emotionele koningsgezindheid. Een mogelijke interpretatie van het gevonden verband is inderdaad dat de sympathie voor de koning en de koninklijke familie ook afkleurt op de regering, het parlement en de politieke partijen. Maar het causale verband kan evengoed worden omgekeerd in de zin dat de positieve ingesteldheid ten aanzien van de politieke instellingen de sympathie voor de koning in de hand werkt. Eerder onderzoek naar de evolutie van de koningsgezindheid en het vertrouwen in de politiek in de periode van het huwelijk tussen prins Filip en prinses Mathilde suggereert dat er geen direct effect is van de koningsgezindheid op het vertrouwen in de politiek : alhoewel de koningsgezindheid een kleine piek vertoonde rond het huwelijk bleef het vertrouwen in de politiek constant⁵⁸. Het feit dat de politieke steun voor de monarchie zich niet vertaalt in een grotere mate van politiek vertrouwen – of omgekeerd – kan erop wijzen dat een substantieel aantal scholieren de politieke instellingen en de monarchie met elkaar contrasteren. Dit zou dan betekenen dat ze de monarchie steunen als tegenwicht voor de politieke instellingen die hen weinig vertrouwen inboezemen. Vandaar misschien dat de politiek koningsgezinden ook geneigd zijn om akkoord te gaan met de stelling dat de politici meer moeten luisteren naar de koning.

⁵⁸ B. MADDENS en J. BILLIET, *The Monarchy as a Factor of Political Support, o.c.*

Het verband tussen koningsgezindheid en autoritarisme is vrij robuust en kwam ook al in ander onderzoek tot uiting. Maar ook hier blijft het gissen naar de achterliggende causaliteit. Enerzijds zou het wel eens kunnen dat het ontzag voor de monarchie en de verering voor de koninklijke familie factoren zijn die het autoritarisme aanwakkeren, net zoals in totalitaire systemen de cultus van de leider een factor kan zijn die de burgers ertoe aanzet om elke kritische zin ten aanzien van de gezagsdragers opzij te zetten. Aannemelijker is wellicht de hypothese dat de neiging om zich kritiekloos te onderwerpen aan externe gezagsdragers ook een zekere terughoudendheid met zich meebrengt om de rol van de monarchie in vraag te stellen en kritiek uit te brengen op de leden van de koninklijke familie.

Het blijft ook een open vraag in welke mate het gevonden verband typisch is voor een monarchie. Critici van presidentiële systemen wijzen er soms op dat de rol van 'staatshoofd' sowieso een totalitair aspect heeft in die zin dat het staatshoofd in principe de hele natie vertegenwoordigt. Die symbolische rol impliceert dat kritiek uitbrengen op het staatshoofd altijd iets onpatriottisch heeft. Wellicht zal dat vooral de meer autoritaristisch ingestelde burgers ervan weerhouden om het staatshoofd te bekritisieren, ongeacht hun politieke opvattingen. Voor de tegenstanders van presidentiële systemen is dat laatste precies een argument om de rollen van staatshoofd en regeringsleider los te koppelen van elkaar, zodat wordt vermeden dat de regeringsleider politiek voordeel haalt uit zijn of haar symbolische functie als staatshoofd⁵⁹.

Een laatste intrigerende bevinding die uit ons onderzoek naar voor komt is dat scholieren uit migrantengezinnen blijk geven van een grotere emotionele gehechtheid aan het koningshuis, terwijl ze zich anderzijds niet onderscheiden door een grotere politieke steun voor de monarchie. Die sterkere band met het koningshuis en de persoon van de koning kan voortvloeien uit het feit dat de monarch, zoals hoger aangestipt, zich in zijn publieke toespraken al verschillende keren uitdrukkelijk heeft gekant tegen racisme en onverdraagzaamheid. Dit zou dan betekenen dat die uitspraken binnen de beperkte groep van allochtone scholieren wel een zekere weerklank hebben. De positieve betrokkenheid op het koningshuis als symbool van de natie kan ook het gevolg zijn van een sterke drang om zich zo goed mogelijk te integreren in de Belgische maatschappij. In dat geval zou men zelfs kunnen spreken van over-integratie, aangezien de scholieren met niet-Belgische ouders zich dermate vereenzelvigen met het staatshoofd van hun nieuwe vaderland dat ze uiteindelijk toch weer gaan verschillen van de autochtone scholieren, die zich over het algemeen afstandelijker opstellen dienaangaande. Tenslotte is het ook denkbaar dat de meer positieve attitude tegenover de koning een cultuurver-

⁵⁹ Zie bijvoorbeeld : J.J. LINZ en A. VALENZUELA (red.), *The Failure of Presidential Democracy. Comparative Perspectives*. Baltimore, John Hopkins, 1994, pp.24-26.

schil weerspiegelt, in die zin dat de kinderen uit migrantengezinnen meer respect en ontzag hebben voor traditionele vormen van gezag.

Duidelijk is alvast dat we met de hoger gestelde vragen op de grenzen botsen van wat op basis van een survey-onderzoek kan worden beantwoord. Er is dan ook nood aan een meer kwalitatief onderzoek dat, bijvoorbeeld op basis van een analyse van diepte-interviews of – zoals in de eerder geciteerde studie van Michael Billig – conversaties tussen respondenten, peilt naar de diepere beweegredenen voor zowel de gehechtheid aan de monarchie als de aversie ervoor.

Summary : The attitude of Flemish secondary school pupils towards the monarchy : an exploratory investigation

A survey amongst 602 Flemish secondary school pupils, aged 17-18, shows that a distinction can be made between two different, albeit closely related, dimensions of royalism : the emotional attachment to the king as a person and to the royal family on the one hand, and the political support for the monarchy on the other. Respondents are predominantly indifferent or negative about the monarchy, particularly on the emotional dimension. A multivariate analysis shows that male and non-churchgoing pupils are more negative on both dimensions. Pupils from migrant families are more positive on the emotional dimension. The scores on both dimensions are higher amongst pupils who identify with Belgium rather than with Flanders, who have strong patriotic feelings and who tend towards an authoritarian attitude. The scores are lower amongst pupils with a preference for a regionalist party. The hypothesis that intense royalist feelings coincide with a general attitude of trust in the political authorities was only confirmed with regard to the emotional dimension, while the political support for the monarchy appears to be detached from the trust in the political authorities.